

priori modo praecessit in illo instanti cognitio vespertina, nondum tamen habebat posteriorem, et quasi formalem rationem vesperam. Cujus signum est, quia tunc erat illa cognitio quasi in statu quodam indifferenti, ut posset vel diem componere, vel per noctem obteneri; nam in quibusdam Angelis priorem, in aliis vero posteriorem successum habuit, et in his potuisse habere meliorem eventum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referendum illam cognitionem in laudem creatoris, teste eodem Augustino, libr. de Corrept. et grat., cap. 11, et idem supponit libr. 4, de Genes., cap. 24, in fine. Sic ergo in illo primo instanti non praecessit vespera formaliter, sed quasi materialiter (ut sic rem explicem).

27. *Posteriori etiam ratione praeirit modo aliquo.*—Postea vero in secundo instanti sancti Angeli retulerunt se, et omnem suam scientiam in laudem, et gloriam sui creatoris peculiari, et deliberato modo; nam licet in primo instanti omnes se retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, ut est probabilius; nihilominus quia illa conversio magis fuit accepta, quam plene deliberata; ideo Augustinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, sed tantum illius plene deliberatae, per quam Angeli suum meritum consummarunt, et ratione ejus statim suam beatitudinem receperunt, ut ex omnibus locis supra citatis manifestum est. Et ex lib. 2, Genes., ad litter., cap. 7 et 8, et ex Imperfec. ad Genes., cap. 3, in illo ergo secundo instanti cœpit cognitio illa in sanctis Angelis habere rationem vesperam, quia per illam relationem factum est, ut cognitio illa quasi proxime disponeretur, ut matutinæ cognitioni coniungeatur, et dies consummaretur, ac componeretur; e contrario vero in caeteris Angelis, qui in seipsis superbia elevati permanerunt, obscurata est illa cognitio, et facta est nox, et tenebrae; sic enim ait Augustinus, libr. 11, de Civitat., cap. 28, in fine, Angelos malos aeternam lucem deserentes, tenebras factos esse; et e contrario de sanctis Angelis notat, lib. 4, de Genes., cap. 25, in eorum diebus non commemorari noctem, sed tantum vesperam, et post vesperam mane, et diem, quia totam suam cognitionem ad Dei laudem, et amorem retulerunt. Ex quo discursu optime concluditur, saltem in primo die vesperam præcessisse mane, seu vespertinam cognitionem matutinam, non solum loquendo de vespera materialiter, sed etiam formaliter juxta declarationem datum; quia et præcessit cognitio sui, et præces-

sit etiam relatio illius in laudem et amorem Dei, per quam cœpit ad mane referri, et illi appropinquari et conjungi.

28. *An preiverit duratione negant quidam.*—*Dicendum tamen etiam duratione præcessisse*—An vero sub hac ratione præcesserit duratione reali, vel tantum ordine naturæ, sicut dispositio antecedit formam, vel meritum præmium, pendet ex illa quæstione, an sancti Angeli in eodem instanti, quo meritum consummarunt, præmium receperint. Et quod sola fuerit antecessio naturæ, videri potest consentaneum Augustino: nam hoc modo melius explicitur omnia, quæ de illo primo die dicit; nam putat, in illo die factam esse spiritualem lucem, quam Deus a tenebris divisit, id est, bonos Angelos a malis, quæ divisio per lucem gloriæ facta est: ergo in illomet punto, in quo sancti Angeli se a malis separarunt, referendo se in Deum, facti sunt lux, et matutinam cognitionem receperunt; sed quia (ut supra dixi) opinio illa falsa est, non oportet sine cogentibus verbis Augustini ipsam ei tribuere: in præsenti autem nihil est quod cogat. Quia, ut in primo die facta sit divisio lucis et tenebrarum, satis est, quod immediate post illam moram, in qua sancti Angeli Deum omnibus rebus prætulerunt, matutinam cognitionem acceperint, in qua consummatus fuerit dies primus. Concedendum est ergo etiam secundum Augustinum, in primo die sanctorum Angelorum vesperam fuisse priorem mane, etiam duratione, quamvis etiam fuerit simul cum illo in compositione unius diei; et ita solvatur optime ordo inter vesperam, mane, et diem, quem Augustinus in ultimo loco citato posuit; et nihilominus simpliciter verum est, quod in aliis locis dixit, has cognitiones matutinam et vespertinam simul esse, nec moram requiri. Nam licet non omnino simul inceperint, simul nihilominus fuerunt, et nunc sunt, ac manent in Angelis beatis: et in principio non ideo factæ sunt cum aliqua successione, quia ex natura sua petant successiōnem, vel quia Angelus absolute non possit simul illas efficere, sed quia secundum ordinem divinæ sapientiae non debuit Angelus ad matutinam cognitionem ascendere, nisi per suam dispositionem et meritum, quod si e aliqua successione, vel mora fieri non poterat, ut in superiori tractatu monstratum est.

29. *Removetur difficultas, cui nonnulli perperam respondebant in num. 25.*—Atque hoc modo cessat altera difficultas, qua inferebatur ex mente Augustini vel habuisse sanctos An-

gelos cognitionem matutinam in primo instanti suæ creationis, ac proinde etiam Angelos malos illam habuisse, et postea illam peccando amisisse, quod repugnat: vel Deum in illo primo instanti ita discrevisse inter Angelos, ut quosdam beatos, alios non beatos creaverit, quod Deum ex se, et mera sua voluntate fecisse incredibile est: fecisse autem ex merito, aut demerito diversorum Angelorum, est improbatum. Respondemus autem ex dictis, negando sequelam: nam licet Augustinus illos sex dies in mentibus Angelorum constituerit, et sine successione reali inter se simul factos, et completos esse consuerit: nihilominus necessarium non est, ut in primo saltem die consuerit mane simul incepisse cum vespera, sed potuit sentire, illum primum diem compositum fuisse ex vespere, et mane cum aliqua successione modo explicato, et simul cum illo statim fuisse completos omnes sex dies cum solo ordine naturæ absque successionis mora, seu durationis, modo statim declarando: nam haec inter se repugnantia non sunt. Et simili modo licet Augustinus dixerit, omnia fuisse creatas simul in primo instanti creationis mundi, non est necessarium, etiam docuisse, in eodem momento factam esse beatitudinem Angelorum, sicut non est necesse, ut in eodem instanti pœna malorum Angelorum inceperit. Incepissent ergo simul, secundum Augustinum, omnia que Deus solus per se fecit, non vero omnes rerum perfectiones, quæ ab ipsis, vel a prævia dispositione, aut merito ipsarum creaturarum pendent; ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitione, ut explicavi, et ideo illa lux licet in primo die, non in primo instanti creationis rerum facta est. Unde etiam colligitur secundum Augustinum cognitionem matutinam solis Angelis sanctis datam esse, et non indifferenter omnibus, sicut de visione beata in superiori tractatu, lib. 5, cap. 2, dictum est.

30. *Notatio pro explicando Augustinum alibi scribente matutinam cognitionem vespertinam præuisse.*—Adhuc tamen superest solvenda difficultas orta ex aliis Augustini locis, in quibus dicit, præcessisse matutinam cognitionem vespertinam saltem naturæ ordine; ad hoc autem explicandum oportet advertere differentiam, quam constituit Augustinus inter opus primi diei et aliorum, quam late prosequitur libro secundo Genes. ad litter., cap. 6, 7 et 8, et eamdem supponit, lib. 4, cap. 22 et sequentibus. Est autem discriminem, nam opera quinque dierum post primum, præter esse, quod

habent in Verbo Dei, dicuntur fieri prius in mentibus Angelicis, et postea in seipsis: opus autem secundi diei, quod secundum Augustinum est ipsa lux spiritualis, et angelica, non fit aliter in se, quam in mente angelica, quia sunt idem, nec potest prius esse, aut fieri in mente Angeli, quam in se, cum mens Angeli non possit esse, nisi in ipso. Et hoc discrimen colligit Augustinus ex alio, quod in verbis, quibus in Genesi narrantur hæc opera, ipse ponderavit; nam in opere primi diei solum dicitur: *Dixit Deus fiat lux, et facta est lux.* In opere autem secundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus fiat firmamentum, et fecit Deus firmamentum, et factum est ita:* et in opere quarti diei: *Dixit Deus, fiant luminaria, et facta est ita, fecitque Deus luminaria.* Idemque in die sexto considerare licet; ex hac ergo verborum diversitate colligit Augustinus, angelicam naturam, tantum esse factam in Verbo Dei, et in se: et primum dicit significari illis verbis: *Dixit Deus, fiat lux,* quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quam rerum omnium existunt: secundum autem, dicit significari altero verbo, *et factum est ita,* utique in seipso; at vero de firmamento ait primo dictum esse in Verbo Dei, ut fieret, secundo Deum fecisse illud in mentibus angelicis, per species nimirum intelligibiles, et in esse (ut vocant) intentionalis, seu repræsentativi, tertio factum esse in seipso.

31. *Conciliatur jam Augustinus ex differentia primi diei, et cæterorum apud ipsum.*—Ex hac ergo differentia colligit Angelos cognovisse prius seipso ut factos, per cognitionem in proprio genere, quam se cognoverint in Verbo, quia non potuerunt se prius cognoscere in Verbo ut faciendo, quam essent facti in seipsis, quia non poterant ullam cognitionem habere nisi jam facti; nec prius facti sunt extra Deum in esse intentionalis, quam in reali et naturali, quia primum supponi debent in suo esse subsistentes facti, quam formentur aliqua cognitione, vel principio ejus, ideoque primum facti sunt Angeli cognoscentes seipso, ac proinde habentes vespertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane consummarunt, et ita unus, id est, primus dies factus est; secus vero censem de cæteris diebus, nam sicut Deus primo dixit, *fiat lux,* in Verbo suo, ita etiam consequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum:* Angelus autem jam videns Verbum, et

in eodem Verbo seipsum ut factum, consequenter vidit in eodem Verbo firmamentum ut faciendum, et deinde in sua mente accepit factum, et postea firmamentum in ipso cognovit, ac tandem in Dei gloriam retulit. Atque ita in opere secundæ diei preecessit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, et postea in proprio genere, et sic prior fuit cognitio matutina, quam vespertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Augustinus, dicto lib. 4, cap. 26 et 28, idemque de cæteris diebus sentit; qua res tota mihi quidem obscurissima est tam in se spectata, quam in doctrina ejusdem Augustini, alia nimurum ejus verba, et testimonia conferendo: sed nunc illam magis illustrare non valeo, infra vero judicium meum de re ipsa proferam, et totam rei difficultatem aperiam.

32. *Quintum dubium principalius, quod in titulo capituli proponitur.* — *Loca Augustini in quibus partem posteriorum dubii approbat.* — Superest ultima et intenta dubitatio, quales scilicet fuerint illi sex dies juxta sententiam Augustini, ille enim quia difficillimum esse credidit explicare illos sex dies de diebus naturalibus, qui ex circuitu Solis fiunt, et quia creddidit omnia esse simul facta, ut capite præcedenti visum est: de diebus intelligibilius compositis ex vespertina, et matutina cognitione eos interpretari conatus est; unde saepè dicit esse unum diem, et sex dies; unum quidem, quia una est in Angelo cognitione matutina: et vespertina etiam una esse potest, et ita dies ex utraque compositus unus est. Secundum varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, et fiunt sex dies juxta senarii numeri perfectionem; sed dicto libr. 4, cap. 22, cum dixisset, in mente angelica, post vesperam factum esse mane, cum post cognitionem suæ propriae naturæ se retulit in laudem Dei, et ejus contemplatione formata est, subdit: *Et quia cæteræ creaturæ, que infra ipsas fiunt, sine cognitione ejus non fiunt, propterea idem dies ubique reperitur, ut ejus repetitione fiunt tot dies, tot distinguuntur genera creaturarum, perfectione senarii numeri terminanda, et consequenter omnes sex dies illo modo exponit, quos sic brevius colligit, dicto lib. 11, de Civ., cap. 7: Cognitio creaturæ in seipsa decoloratior est, ideo respera congruentius, quam nox dici potest, quæ tamen, cum ad laudandum creatorum referatur, recurrit in mane.* Et cum hoc facit cognitione sui ipsius, dies unus est: cum in cognitione firmamenti, dies secundus: cum in cognitione terræ, ac maris, omniumque

gignentium, quæ radicibus continuata sunt terræ, dies tertius: cum in cognitione luminarium, etc., dies quartus: cum ex cognitione omnium ex aquis animalium natalium, atque volatilium, dies quintus: cum in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipsius hominis, dies sextus; et in cap. 30, addit, senariam illam repetitionem ejusdem dici propter perfectionem numeri senarii factam esse, ut perfectio operum Dei per senarii numeri perfectionem significaretur; et similia, licet brevius, collecta habet, in dicto Dialogo cum Orosio, qnaest. 26, ubi etiam addit: *Dicei unius, quem intelligimus naturam spiritualem creaturarum, id est, angelicarum sexies facta cognitione, sex dies fecit propter senarii numeri perfectionem.* Ex hac occasione fit ibi longa digressio ad perfectionem senarii numeri declarandam; hanc sententiam non persuadet directe Augustinus aliter, quam explicando illam, et supponendo esse possibilem, et ex difficultatibus, quæ in operibus singulorum dierum cernuntur, si de naturalibus diebus intelligentur tacite concludendo, hanc spiritualem intelligentiam esse aliis preferendam et difficultates in illa occurrentes solvere conatur, ut videbimus.

33. *Communior sententia priorem partem amplectitur, et litteralem esse statuit.* — *Fundamentum pro hac sententia suadenda.* — *Suadetur jam primo.* — At vero licet supposito vero sensu litterali, possent haec subtiles considerationes suum locum habere, nihilominus, salva reverentia sanctissimo Patri debita, mihi persuasum habeo, hunc non esse litteralem sensum, sed textum Genesis ad litteram esse de die naturali, qui per spatium, et durationem unius conversionis primi mobilis fit, esse intelligentum. Hæc est communior sententia Patrum, Basilii, Ambrosii, Chrysostomi, Bedæ, Ruperti in Genesim, et Nanianzeni, orat. 43, circa principium, et Gregorii 32 Moral., capite decimo et alio: um, quos capite præcedenti retuli, quibus Magister et scholastici magis assentuntur, quamvis propter Augustini auctoritatem de illius sententia valde temperate, ac modeste loquantur: ad fundandam autem hanc veritatem commodissimum est supponere, lucem factam primo die, quando dixit Deus, *fiat lux,* de corporali, seu sensibili luce hujus mundi esse intelligentiam: sicut e contrario tenebræ, quæ erant super faciem abyssi, erant etiam sensibile per parentiam sensibilis lucis, ut saepè in superioribus cum communi sententia diximus, et infra tractando in particulari de opere primi diei, utrumque ostendemus, quia oppositorum

cadem est ratio. Hoc ergo supposito fundamento argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus est ex luce, quam Deus in eodem primo die creavit, et ex divisione facta inter lucem illam et tenebras, id est, inter diem, quem illa lux conficit et noctem, quæ ex absentia illius sequitur: ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex successione lucis et tenebrarum consurgens: ergo ejusdem rationis fuerunt sequentes dies. Haec posterior illatio ex paritate rationis et ex eodem modo loquendi Scripturæ manifesta videtur; prior etiam clarissima est, quia diem naturalem appellamus illum, quem sensibilis lux suo motu peragit, ut constat ex eodem capite primo Geneseos, ubi in quarto die dicitur fecisse Deus luminare majus, ut præcesset diei, ubi evidenter significatur sensibilis dies, eademque ratio est de toto capite, et præsertim de primo die; et ita facile probatur antecedens, quia supposito dicto fundamento, aperte continetur in verbis illis Genes., capite primo: *Dixit Deus, fiat lux, et facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, et divisit lucem a tenebris, appellavitque lucem diem, et tenebras noctem, factumque est respere, et mane dies unus.*

34. *Suadetur secundo.* — *Confirmatur ad hominem ex variis locis ejusdem Augustini.* — Secundo argumentari possumus, quia procedit Augustini sententia ex alio fundamento supra impugnato, quod omnia quæ narrantur facta sex diebus, simul in instanti creationis facta sunt. Ostendimus enim dispositionem, quam in primo instanti creationis corporalis mundus habuit, et imprimis fere brevis Genesis describitur, non potuisse simul, et in eodem instanti esse cum dispositionibus, quas in aliis diebus accepit, ut capite præcedenti expendimus: ergo debuit necessario inter illa opera, mora aliqua intercedere, et consequenter fuit necessaria successio: ergo cessat fundamentum, propter quod excogitatus est dies, in quo et simul sint dies, et vespera, et cum sit unus, sexies reputatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cætera non consequuntur. Nam si successio realis necessaria est, eadem ratione esse potuit diurna successio, et consequenter etiam sex dierum naturalium mora, ut in capite sequenti contra Cajetanum, Eugubinum et alios ostendemus: unde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die simul est facta cum cœlo et terra, vel post aliquam moram realis durationis et successionis. Si primum dicatur, sequitur Angelos in primo instanti creationis suæ fuisse

beatos, quod doctrinæ Augustini in aliis locis repugnat, ut supra in hoc capite, et latius in superiori tractatu dictum est. Et probatur sequela, nam S. Augustinus vult lucem factam primo die esse, vel naturam angelicam, vel lumen gloriae illæ collatum, vel utrumque: nam esse naturam ipsam sentit in Imperfecto super Genes., capit. 5, esse antem lumen beatificum sentit 1, Genes., ad litter., capit. 2, utrumque autem conjungit in cap. 9, et in 17, sentit Angelorum creationem quoad substantiam intelligi posse nomine cœli, quoad formationem autem gloriæ significari per lumen; quod etiam lib. cap. 22, confirmat, et lib. 41, de Civitat., cap. 19 et 20, sentit, divisionem lucis a tenebris fuisse divisionem inter sanctos et malos Angelos: et lib. 1, contra Advers. legis, et Prophetar., cap. 12, dicit per illam lucem intelligi posse Angelos, qui semper vident faciem Dei: si ergo hoc ita est, et illa lux facta est in principio simul cum cœlo et terra, tunc jam fuerunt sancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconveniens dicatur, sicut nos supra diximus, lucem illam non esse factam in primo instanti creationis, sed post aliquam moram licet sit facta primo die, a fortiori dicere poterimus terram non esse discopertam aquis in principio, sed post tempus aliquod: ergo eadem ratione sine inconvenienti dici poterit, factum esse id opus post temporales dies, ac subinde illos dies esse veros et naturales, quia eadem est ratio de cæteris operibus, et admissa aliqua mora, et successione, nullum majus inconveniens ostendi potest in diurna mora, quam in alia, ut in capite sequenti latius expendumus.

35. *Suadetur tertio.* — Tertio argumentari possumus, quia multa sumuntur vel supponuntur in illo discursu Augustini, quæ vel non subsistunt, vel probari non possunt. Unum est, quod omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim theologi non putant videri in Verbo Dei, et per ejus formalem visionem creaturas, ut creaturæ sunt: alii vero saltem dicunt, non esse necessarium ut videant omnes. Sed quamvis difficile sit credere, proprium, et verum sensum historiae Genesis pendere ab illa theologica opinione, nihilominus ex hac parte permitti posset Augustini sententia, quia illud fundamentum de cognitione propria creaturarum in Verbo, verum, et solidum est: et illo posito probabilius est, videre omnes beatos in Verbo, et præcipue Angelos sanctos totum hoc universum, prout a principio conditum est. Majorem dubi-